

els barbs i vàgares feyan de les seves, cassant al vol els confiats mosquits --», «remorejaven les cristallines aygues de la riera que, devallant de l'espantosa esbaconada de Bruy, formen amansides *gorgues* d'un vert esmaragdí, enfilades les unes ab les altres per filigranes d'argentina escuma», MrnVayreda (*Sang Nova*, I, iii, 19; *Puny*, I, III, 74 (65)). Avui *gorga* en sentit topogràfic és només des del Montseny cap al NE. i el N., i des de cap a Balaguer vers els Pirineus. Potser no n'hi ha d'altres de tan típiques com les de Sant Bartomeu *Sesgorgues*, en la grossa riera que baixa des de La Rotllada i Can-toni-gròs a desaiugar en el Ter aigües avall de Roda.

La pronúncia general és *gorgə* amb vocal o tancada (no *gòrga* com creu *AlcM*).⁴ També en el femení hi ha *la gòrgə Blava* a St. Martí de Sobremunt; i *Gòrgə Blaua* a Biert i Sta. Llogaia d'Alguema; d'altres a tots dos pobles. Ja en el Baix Empordà: La Tallada, Serra de Daró i Monells; després en el Gironès (Madremanya, afores de Girona, Medinyà, moltes a Canet d'Adri, Camós, Sords, Pujals, Riudellots de la Creu, Pujarnol, Vilavenut, Ollers), i Alt Empordà (Campmany); també *gòrgə* a St. Climent Sesebees etc. I a l'Alta Cerdanya: a la Tor i a Ur predomina *tolla*, però tanmateix hi ha una partideta dita *la gòrgə* a la dreta del riu d'Angostrina; a Llo, en l'Alt Segre, més aviat que *gorg del Papa*, la major part diuen *La gòrgə del Papa*. Ja prop de les fonts de la Tet hi ha *la gòrgə* entre la Cabanassa i Saltó. En domini pròpiament ross., no el veig reparèixer fins molt a l'Est: *laz gúr-gəs* al Soler i un altre a Tarerac (1960).

En domini occidental, no se'n comencen a trobar fins cap a Balaguer: *la gòrga 'l toïfən* a Menargues (1957), però més aviat per les Nogueres (i poques, car aquí és domini de *TOLL* i *tolla*), sobretot pel Nord: *Prats de la Gòrga* on hi ha un «toll molt fondo» en el riu que baixa de la Mola de Llessui cap a Seurí; a la Vall d'Aneu sembla designar un bullidor: *la gòrga-ke-bül*, nom propi d'una de Borén, ço que ens recorda el gall. *burga*, probablement no inconnex (*DECH*) i el gc. *gourgue* (infra). A l'Alt Èsera veig *les Gorgues Galantes* (en el mapa Sayó), i Ferraz defineix «qualquier clase de pozo, aunque no sea producto de remolino, existente en el cauce fluvial»: «a les *gorgues* grans són les truites gordes» (Ferraz, p. 66).

En la Romània aquest femení ha estat recobert molt generalment per la invasió de la forma afrançada amb *ğ* (> *ž*), d'on it. *gorgia*, oc. *gorja*, cast. i port. *gorja*. El rastre de la forma autòctona no s'ha perdut, però, a tot arreu: *gourgue* s'havia usat en gascó, i en un sentit de 'deu' com el que ja hem alludit: el cadastre de 1726 situa a Vic-Fezensac (Gers) una font que alimentava aquesta població «a las *gourgues* de las Bourbonnes» (Polge, *Mél. Phil. Gersoise*, 1960, 30-1), nom significatiu (és sabut que *bourbon* vol dir el mateix).

A l'Alt Aragó la paraula *gorga* 'toll en un riu o barranc' ja no es coneix a Ansó, ni Echo; i gens o molt poc a l'Alta Vall del riu Aragó; però arriba fins a l'Alt Gállego: *Gorga del Puente Caldarés* al Pueyo de

Tena i tres o quatre a Panticosa (*Golga del Estañó*, del *Molin de Miñón*, 1966); a Xavierre del Bispo em diuen de Grádil que són «unas *gorgas* a Tramafoz» (< INTER-AMBO-FOCES), la partida on s'ajunten els dos barrancs. A la major part del Sobrarbe i Ribagorça aragonesa diuen *refolga* (baix Isàvena), *tollón* o *trullón* cap a Bellestar, *badina* a la Vall de Broto, *pozo* o *poza* a Yésero, però *gorga* és el més conegut de tots, de Benasc fins a Broto, i encara l'anoto a Panillo i a Arro (1965).

A la Provença veiem reparèixer *gorgo*, si bé és veritat que ací té *ó* (< *ó*): «au çòu dóu panierayre --- / se precipito e se i' embrasso / --- / tu que lalajes <'gazouilles'> dins ta *gorgo*, / vai plan, vai plan, pichouno sorgo! / Dintre ti carcagnòu <'galets sonores'> menes pas tant de brut! / --- / leissàs-lèi s'emplanà dins lis èr benastrú!», *Mireio* (II, 46.1); «disparreissié --- su li teullisò, que courrié dins li *gorgo*, per anà 'n de rendès-vous --- em'uno chatò dóu quartié», *Moun Espelido* (VII, p. 117). En fi, a Toscana el francesisme ha penetrat fort, però no deixen de trobar-s'hi encara diversos *Gorga* i *Gorgo* a la toponímia (i fins algun *gòrgite* que suposo deu ser vell cultisme), Pieri, *Top. della V. dell'Arno*, 313.

En francès, on GA dóna *ge*, el resultat fonètic de GURGA fou *gorge*, i és com a manlleu des d'aquest que s'han de pendre les formes amb *j* de les altres llengües romàniques.⁵ En textos medievals nostres, de vegades podríem dubtar si no tenim ja el francesisme-llemosinisme, sota la grafia *gorga*, llegint-la amb *ğ*: això és ja el que hi hagué en una de les formes ja citades del Torcimany d'Aversó; en Ausiàs i algun altre poeta del S. xv la rima ens ho demostra: «Mon esprit - contemplant se contenta / e dintre si - una persona forja: / d'ella no pens - braços, peus, mans ne *gorja*, / car tot semblant - altre semblant presenta» (LXXXVII, v. 233); «*gorja*: gurgulio, guttur; trachea arteria», Busa-N. 1507, D.1.1.

La nostra llengua, en l'època moderna, ha acceptat, en efecte, aquesta forma en diversos matisos especials, pronunciada en català central més aviat amb *ó* que amb tancada; 'congost profund i embarrancat entre grans muntanyes', sobretot en els dos vessants dels Pirineus orientals: *les Gorges (gòrçes) del Freser*, *la gorja de Núria*, «Savalls l'esperava emboscat en una gorja part damunt Castellfollit», etc.; i fins Verdager copsa el mot en un esdevenir poètic: «tan bon punt a les ones lo Calpe s'esportella, / aboquen-s'hi en cascada, com feres udolant, / y a cada tros de serra que l'aygua avall capdella, / axampla més sa *gorja* l'engolidor vessant». Això ha penetrat menys en l'ús barceloní que en el muntanyenc, i menys encara en les regions meridionals de la llengua (suposo que pensant en això és pel que Renat oposa «*gola*, val.: *gorja*, cat», «El Camí», 14-iv-34). Però avui ja no ho hem de mirar, ni podem, com un gallicisme, en aquesta acc. ni en altres.

Tanmateix convé no recórrer gaire, si volem un estil pur, a usar-lo en l'acc. etimològica de la gola humana; si bé hi és acceptable si hi posem un fort matis